

МОТИВИ

КЪМ ПРОЕКТ НА ЗАКОН ЗА ЛИЧНА ПОМОЩ

Асистентските услуги са от жизнено значение за хората с увреждания, в това число децата. За тези хора и за тяхното социално включване ползването на асистент се явява единствената възможност, за да водят нормален, независим живот и да упражняват основните си права.

Към момента за асистентска подкрепа се изплащат средства от държавния бюджет на различни основания, но тяхното разходване се оказва неефективно и нецелесъобразно от гледна точка на потребностите на хората с увреждания.

Анализът показва, че в действащото законодателство не е въведена достатъчна уредба на социалните услуги „Личен и Социален асистент“, финансирани със средства от държавния бюджет. Като се изключат легалните дефиниции на двете социални услуги в Допълнителните разпоредби на Правилника за прилагане на Закона за социално подпомагане, други важни правила не са регламентирани.

На нормативно ниво не са предвидени механизми за гарантиране устойчивостта на социалните услуги и за тяхното финансиране. Асистентските грижи се предоставят на проектен и програмен принцип, без каквато и да било сигурност, че след приключване на поредния проект/програма ще бъде продължено предоставянето и финансирането на услугите.

Към момента не са въведени инструменти, чрез които да се постигне непрекъснатост на предоставяне на услугите. Потребителите са принудени да остават без асистентски грижи до преминаване на цялата тромава процедура по стартиране на новия проект/програма, кандидатстване и включване в тях. Отделно от това, нуждаещите се да ползват социалните услуги, следва на кратки интервали от време да подават един и същ набор от много на брой документи, за да заявят, че желаят да останат като ползватели на услугите по проект/програма и да им бъде изготвяна оценка за потребностите.

Не са предвидени единни механизми за извършване на адекватна оценка на потребностите на хората с увреждания от ползване на асистентска подкрепа. Оценка се изготвя по неясни и различни за всеки доставчик на услугата изисквания и подлежат на лесна и субективна промяна.

Липсата на изрична уредба поставя реализирането на социалните услуги и задоволяването на потребностите на нуждаещите се изцяло в зависимост на волята на изпълнителната власт и особено на министъра на труда и социалната политика и кметовете на общини. В случай че министърът на труда и социалната политика не желае да бъде издадена заповед за одобряване на Национална програма „Асистенти на хора с увреждания“ или по някакви причини се забави издаването на посочения акт за съответната календарна година, то хората с увреждания може да останат без необходимата им подкрепа за дълъг период. А кметовете на общини имат възможността да откажат да включат съответната община в реализирането на определен проект за предоставяне на асистентска помощ.

Отделно от горното, нуждаещите се от асистентска подкрепа имат ограничена възможност да избират своите асистенти. Често поради изискванията

на програмите или поради неразбирателство с определените им асистенти, потребителите остават изцяло без грижи за дълъг период, макар и формално да са одобрени за ползватели на услугата.

Реализираните социални услуги за асистентска подкрепа, финансирани със средства с държавния бюджет, не разполагат с достатъчно гъвкавост, която да позволява на граждани, с установени увреждания след изтичане на сроковете за подаване на документи за кандидатстване, да получават нужната им помощ. Дори Националната програма „Асистенти на хора с увреждания“, по която все пак е възможно да се подават заявления целогодишно, не предоставя реална възможност за осигуряване на личен асистент, предвид нерешения проблем с минималния брой работни места, определени за асистенти по програмата.

Реализираните услуги не предоставят възможност за прилагане на индивидуален подход спрямо кандидатстващите лица с увреждания и вземане на решение, съобразено с конкретния случай на нуждаещия се гражданин.

Освен липсата на адекватна оценка на потребности, по постоянно действащата Национална програма „Асистенти на хора с увреждания“ продължава да действа подходящ критерий, обвързан с размера на гарантирания минимален доход за страната. Независимо от изменението в началото на 2018 г. размерът на гарантирания минимален доход остава основна пречка за включване на нуждаещите се като ползватели на услугата по програмата.

Непредоставянето на навременна подкрепа оставя самотните хора с увреждания в безпомощно състояние, в социална изолация и довежда до нарушаване на правата им. С още по-пълна сила това важи за семействата, в които се отглеждат деца с увреждания. За да отговорят на непрекъснатите потребности на детето от грижи, родителите напускат работа, отказват се от кариери, от по-високи доходи и осигуровки, но не срещат необходимото разбиране и съдействие от държавата.

Голям брой от родителите не са включвани в програмите за лични асистенти, поради което остават без каквито и да било доходи и са принуждавани да използват отпусканата социално-икономическа закрила не за лечение, за компенсиране на дефицитите от заболяванията и за интеграция на децата, а за физическото оцеляване на семейството.

От друга страна, освен средствата по програми и проекти, за задоволяване на потребностите на хората с трайно намалена работоспособност от чужда помощ се отпускат от държавния бюджет добавки по чл. 103 от Кодекса за социално осигуряване и целеви помощи за придружител, на основание чл. 44, ал. 1, т. 4 от Закона за интеграция на хората с увреждания.

Справките показват, че за посочените добавки и помощи се изразходват приблизително 90 млн. лева от държавния бюджет, без дори и минимално да се подобрява положението на правоимащите хора с увреждания и техните семейства.

Настоящата нормативна уредба на социалните услуги „Личен и Социален асистент“ не може да отговори на изискванията на Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания, която Република България ратифицира на 26.01.2012 г.

В чл. 19, б. Б от международния акт, регламентиращ независимия живот и включването в общността на хората с увреждания, е постановено, че „държавите - страни признават правата на всички хора с увреждания да живеят в общността с възможности за избор, каквито имат всички останали хора и предприемат ефективни и подходящи мерки, така че хората с увреждания да бъдат подпомогнати за пълноценно упражняване на това тяхно право и за пълното им включване и участие в общността, включително чрез осигуряване на достъп за хората с увреждания до набор от услуги в дома, в социални заведения и услуги за подкрепа в общността, в това число и достъп до лична помощ, каквато е необходима за подкрепа на ежедневието и участие в живота на общността, за да се избегне тяхната изолация и сегрегация”.

Предвид затрудненията на хората с увреждания и различните практики в държави-страни по Конвенцията за създаване на предпоставки за независим живот, на 27.10.2017 г. Комитетът на ООН за правата на хората с увреждания публикува официален коментар за съдържанието на понятията „Независим живот“ и „Включване в общността“. В Коментара е посочено и какво следва да представлява асистентската помощ, за да се гарантират максимално правата на нуждаещите се.

Целта на проекта на Закон за личната помощ е чрез осигуряване на лична помощ да се подпомогнат лица с увреждания да упражняват основните си права, да имат възможности за избор, независим живот, активно включване и участие в общността и достъп до различни услуги и дейности, като по този начин се разрешат описаните по-горе проблеми с действащите социални услуги „Личен и Социален асистент“ и се отговори на изискванията на Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания.

Проектът регламентира механизма лична помощ, чрез който се осигурява устойчивост на личната помощ и нейното финансиране; предоставяне на лична помощ въз основа на реална индивидуална оценка на потребностите; единни критерии за включване в механизма, които са определени на нормативно ниво; гъвкавост на дейностите и предоставяне на възможност на нуждаещия се да избира кой ще му бъде асистент, да го запознае със спецификата на потребностите си и да определя кога и как ще му бъде предоставяна услугата.

Механизмът личната помощ се основава на гарантирана от държавата финансова подкрепа, индивидуалните потребности и избор на лицата с увреждания.

Проектът предвижда и ефективно разходване на предоставяните и към този момент публични ресурси за асистентски услуги по различни програми и проекти.

Устойчивостта на услугите и на финансиране на механизма се гарантира, като от държавния бюджет се отпускат целеви средства, чийто размер се определя ежегодно със закона за държавния бюджет на Република България за съответната година и средствата не могат да бъдат по-малко от предходната година. Предвидена е и възможност средствата за личната помощ да могат да бъдат допълвани и от дарения, спонсорства и завещания, предоставени от физически или юридически лица; средства по проекти, съфинансирани със средства от Европейските структурни и инвестиционни фондове; средства по

проекти и програми, финансирани от други международни финансови институции и донори и средства от глоби и имуществени санкции.

Установени са принципите, чрез които да се гарантират правата на ползвателите на личната помощ и качеството на предоставяните услуги.

Законопроектът изрично регламентира органите по предоставяне на лична помощ, с подробно описани правомощия по прилагане на механизма, ползвателите и доставчиците на лична помощ, както и изискванията за извършване на дейност като асистент.

Ползвател на лична помощ по смисъла на законопроекта е дете/лице с увреждания, довели до ограничения в способността му за самостоятелно обслужване в ежедневието и до зависимост от чужда помощ, която да компенсира функционалния дефицит и да осигури подкрепа за упражняването на основните му права.

Процедурата по включването му в механизма е опростена и достъпна като ползвателят трябва да представи на компетентния орган, чиято териториална структура е по настоящия му адрес, валиден медицински документ, удостоверяващ, че лицето е с увреждане; анкетна карта/самооценка на потребностите за ползване на лична помощ. След разглеждане на представени документи и провеждане на заседание, комисия определя индивидуалната оценка на потребностите от ползване на лична помощ за всеки заявил желание да се включи в механизма.

Ползвателят на лична помощ активно участва в избора на асистентните, които ще му оказват подкрепа като според спецификата на потребностите му, те могат да бъдат и повече от един.

За предоставянето на лична помощ въз основа на избора на ползвателя се сключва договор между доставчика и асистента.

Предвиден е и редът за предоставяне на личната помощ от асистентите и механизмът за смяната им, както и за смяната на доставчика на услугата.

Законопроектът включва и разпоредби, регламентиращи контрола по прилагане на закона, както и регламентация на отчитането на изразходваните средства и подпомогнатите лица с увреждания. Предвидено е и задължение за анализиране и оценка на постигнатите цели при предоставянето на личната помощ.